

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม
2. แนวคิดการปรับตัวของชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม

สำหรับการเรียนรู้ทางสังคมได้มีผู้ให้ความหมาย คำจำกัดความ และกล่าวถึงลักษณะการเรียนรู้ทางสังคมไว้หลายท่านดังนี้

เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์ (2536, หน้า 14) ให้ความหมายของการเรียนรู้ทางสังคมไว้ว่า การเรียนรู้ทางสังคมหมายถึง การเรียนรู้ว่าควรทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และไม่ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร การเรียนรู้ส่วนใหญ่จะเป็นการเลียนแบบหรือการสังเกต ไม่ใช่เป็นการสอนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของแบนดูรา (อ้างใน ชีระพร อูรรณโน และปรีชา วิหกโต, 2531, หน้า 15-18) ที่กล่าวว่าในชีวิตจริงของมนุษย์นอกจากจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งเร้าแล้ว มนุษย์ก็มีอิทธิพลต่อสิ่งเร้าทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่นด้วย นอกจากนี้มนุษย์ยังมีความคิด ความเชื่อ และความคาดหวังซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขาเองได้ ส่วนเรื่องการเรียนรู้มักเป็นเรื่องของกิจกรรมการประมวลข่าวสารโดยข่าวสารในที่นี้หมายถึง คำพูด ลายลักษณ์อักษร ลักษณะหรือรายละเอียดของการทำพฤติกรรม และสภาพแวดล้อมของการทำพฤติกรรม มนุษย์เรียนรู้การทำพฤติกรรมส่วนมากจากการสังเกตตัวแบบ แล้วรับข่าวสารต่าง ๆ มาประมวลโดยการแปลงสภาพเป็นการแทนด้วยสัญลักษณ์ที่จะเป็นเครื่องชี้แนะการกระทำในโอกาสต่อมา

แบนดูรา (อ้างแล้ว, หน้า 16) ให้คำนิยามการมีตัวแบบว่าหมายถึง กระบวนการที่ทำให้เหมือนทางจิต ความหมายนี้กว้างกว่าการเลียนแบบ ซึ่งมักจะใช้กันในความหมายเพียงว่าการทำพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ แต่การมีตัวแบบได้รวมกระบวนการทางจิตวิทยา ในการรับข่าวสาร เก็บจำข่าวสาร การกระทำ และการสนใจเข้าใจด้วย ซึ่งเขาเห็นว่าการมีตัวแบบ

สามารถมีผ่านสื่อต่าง ๆ ได้หลายประเภท และมีผลต่อมนุษย์ได้หลายด้าน และได้แบ่งประเภทของการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ

1. การเรียนรู้จากการสังเกต
2. การเรียนรู้จากการกระทำ

1. การเรียนรู้จากการสังเกต

มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมส่วนมากจากการสังเกตตัวแบบ แล้วรับข่าวสารต่างๆ มาประมวลโดยการแปลงสภาพเป็นการแทนด้วยสัญลักษณ์ ที่จะเป็นเครื่องชี้นำและการกระทำในโอกาสต่อมา และบทบาทของการเสริมแรงในการเรียนรู้ซึ่งมีดังนี้

1.1 สื่อตัวแบบ การมีตัวแบบสามารถผ่านสื่อได้หลายประเภท คือ

1. การมีตัวแบบทางพฤติกรรม หมายถึง การมีตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมให้บุคคลเห็น
2. การมีตัวแบบทางวาจา หมายถึง การมีตัวแบบที่พูดบอกหรือเขียนบอกว่าจะทำอะไรได้อย่างไร
3. การมีตัวแบบสัญลักษณ์ หมายถึง การมีตัวแบบภาพผ่านสื่อต่าง ๆ

1.2 กระบวนการในการเรียนรู้จากการสังเกตมี 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการใส่ใจ หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ใส่ใจ และสนใจในการรับรู้พฤติกรรมของตัวแบบ
2. กระบวนการเก็บจำการเรียนรู้จากการสังเกตจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก หากการสังเกตสามารถเก็บจำพฤติกรรมของตัวแบบไว้ได้
3. กระบวนการกระทำ เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตจำและนำเอาการเก็บจำที่เป็นสัญลักษณ์มาแปลงเป็นการกระทำ
4. กระบวนการพอใจ หมายถึง สิ่งของ ปฏิกริยาของผู้อื่น หรือ ปฏิกริยาของตนเองที่จะพอใจให้บุคคลทำหรือไม่ทำพฤติกรรมหนึ่งๆ

1.3 บทบาทของการเสริมแรง การเรียนรู้ทางสังคมต่อบทบาทของการเสริมแรงในการเรียนรู้จากการสังเกตมีดังนี้ คือ

1. การเรียนรู้จากการสังเกตเกิดขึ้นโดยไม่ต้องมีสิ่งจูงใจภายนอก
2. ตัวจูงใจมีบทบาทเกิดขึ้นก่อนพฤติกรรมมากกว่าเกิดตามหลังพฤติกรรม

3. การเรียนรู้เงื่อนไขการกระทำเป็นกรณีพิเศษของการเรียนรู้

จากการสังเกต

2. การเรียนรู้จากการกระทำ

การเรียนรู้จากการกระทำเป็นกรณีพิเศษของการเรียนรู้จากการสังเกต ในการเรียนรู้จากการกระทำของบุคคลกระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ แล้วสังเกตผลที่เกิดขึ้นหากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้นไว้เพื่อจะทำได้ในโอกาสหน้าอีก หากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลที่ไม่ดีสำหรับตัวเขา เขาก็จะเก็บจำการกระทำนั้นไว้เพื่อคัดแปลงใหม่ให้เกิดผลดีหรือเพื่อจะได้ไม่ทำเช่นนั้นอีก อย่างไรก็ตามหากจะเปรียบเทียบระยะเวลาที่ต้องใช้ในการเรียนรู้พฤติกรรมหนึ่งๆ การเรียนรู้จากการสังเกตจะใช้เวลาน้อยกว่าการเรียนรู้จากการกระทำมาก โดยเฉพาะในการเรียนรู้พฤติกรรมที่ซับซ้อน เช่น การเรียนรู้ที่จะปลูกพืชเศรษฐกิจตัวใหม่หากเขาใช้วิธีการสังเกตการปลูกจากเพื่อนบ้าน เขาคงจะเรียนรู้ได้เร็วและใช้เวลาอันสั้น แต่ถ้าเขาจะใช้วิธีเรียนรู้จากการกระทำโดยการทดลองปลูกเอง เขาก็จะได้ประสบการณ์ตรงจากการกระทำของเขา และทำให้ทราบจุดเด่นจุดด้อย ของกระบวนการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดนั้น เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป แต่ระยะเวลาที่ใช้จะใช้ระยะเวลานานกว่าการสังเกต

การเรียนรู้จากการกระทำจะมีประโยชน์ชัดเจน ในกรณีที่บุคคลพยายามคิดค้นเทคนิควิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาจากประสบการณ์ในการกระทำสิ่งนั้นของตนเอง แล้วนำออกเผยแพร่ให้กับบุคคลหรือชุมชนที่สนใจได้นำไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติต่อไป

เสรี พงศ์พิส (อ้างใน พรพิไล เลิศวิชา, 2532, หน้าบทนำ) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่มีรากฐานจากประสบการณ์และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้และการปฏิบัติเนื้อหากระบวนการดังกล่าว เกิดจากท้องถิ่นเพื่อความเหมาะสมกับท้องถิ่นช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การปฏิบัติตามแบบอย่างผู้รู้ การอบรมในบริบทสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริงทั้งนี้กระบวนการนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนตามสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนไป การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารที่สะดวกยิ่งขึ้นทำให้การเดินทางติดต่อกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำงานร่วมกันเป็นไปได้สะดวกและรวดเร็ว ขณะเดียวกันเนื้อหาและวิธีการหลายอย่างในกระบวนการเรียนรู้นี้ก็ถูกปรับเปลี่ยนเช่นกัน ซึ่งเกณฑ์ในการปรับคือความต้องการและสถานการณ์ที่เป็นจริงของชาวบ้านในท้องถิ่นแต่ละแห่ง เพื่อจุดหมายในการพัฒนาตนเองและพึ่งพากันและกันอย่างมีศักดิ์ศรี คณะอนุกรรมการการ

ศึกษาอาชีพและวัฒนธรรม (2535, หน้า 73) กล่าวไว้ว่า สำหรับสถานที่ที่ให้ความรู้นั้นมี 2 ลักษณะคือ เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำหรับวิธีการถ่ายทอดปลูกฝังที่ดำเนินการอย่างเป็นทางการ เช่น การศึกษาเล่าเรียนในวัด ในโรงเรียน ฯลฯ และที่ไม่เป็นทางการคือ เป็นการให้การศึกษาอบรม โดยพ่อแม่และกลุ่มเครือญาติ ซึ่งจะมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยม อบรมสั่งสอนบรรพัตฐานทางสังคมต่างๆ มาตั้งแต่เมื่อเด็กเริ่มรู้ความ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนการเรียนรู้ที่สำคัญมีบทบาท และมีอิทธิพลต่อทัศนคติ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม

ลักษณะเด่นบางประการของชุมชนเกี่ยวกับการเรียนรู้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ในแต่ละชุมชนจะมีความรู้ที่มีการสะสมและสืบทอดต่อกันมาซึ่งมักจะเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้นๆ และเป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพที่เป็นจริงของชุมชน ความรู้หรือผู้ทรงไว้ซึ่งความรู้ดังกล่าวนี้คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. ในแต่ละชุมชนจะมีผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของชุมชน ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นทางการ ได้แก่ ครู ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ผู้นำด้านความเชื่อ เช่น พระ ผู้นำศาสนา และผู้นำสายเครือญาติ ฯลฯ ผู้นำกลุ่มจัดตั้ง เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ผู้นำทั้งสองลักษณะนี้มักจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ ของสมาชิกในชุมชนรวมทั้งสามารถให้ความรู้แก่ชุมชนได้
3. บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้าน มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองในระดับหนึ่งสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองหรือพัฒนาขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้นได้ หากได้รับการกระตุ้นที่เหมาะสม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมผสมผสานกับ ความรู้สมัยใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากสังคมภายนอก การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ เจตคติ เพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งสภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เป็นอยู่หรือจะเป็นในอนาคต โดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และสูงมากไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมรอบตัวดังกล่าวตลอดจน เทคโนโลยี องค์ความรู้ต่างๆ และหากมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นนั้น ย่อมแสดงว่าได้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว

2. แนวคิดการปรับตัวของชุมชน

ในชีวิตประจำวันบุคคลต้องเผชิญกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลหรือเกิดจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้บุคคลต้องมีการปรับตัว เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชีวิต โดยธรรมชาติของการดำรงชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้ และเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ ซึ่งล้วนเป็นสิ่งรบกวนทำให้เกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้ง และความวิตกกังวล เป็นผลให้บุคคลมีความตึงเครียดทางจิตใจ และอารมณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยธรรมชาติมนุษย์พยายามที่จะรักษาความสมดุลของทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดความสมดุล หรือความสุขสบายในชีวิตให้มากที่สุด วิธีการที่ใช้เพื่อผ่อนคลายหรือลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นอาจอยู่ในรูปของการกระทำหรือความคิดทุกอย่างจัดว่าเป็นการปรับตัวทั้งสิ้น (พิชญ์ ประเสริฐสินธุ์, 2527, หน้า 274) ในเรื่องของการปรับตัวนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้หลายท่าน ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การปรับตัวในส่วนบุคคล หมายถึง ความคิด ความรู้สึก ความต้องการภายในร่างกายของแต่ละคน แรงขับส่วนหนึ่งจะเกิดจากสภาพทางสรีระของบุคคล เช่น ความต้องการอาหารและน้ำ เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ อีกส่วนหนึ่งเกิดจากสภาวะทางจิตใจซึ่งเป็นผลจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความของคราว แอนด์ คราว (อ้างในบุษบง จันทเลิศ, 2539, หน้า 8) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์มักจะมีปัญหา ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับสาเหตุหลายประการ ยิ่งกว่านั้นโดยธรรมชาติของมนุษย์มีความซับซ้อนมากเกินที่จะยืนยันได้ว่าสาเหตุต่างๆ ที่มารวมกันนั้นมีเฉพาะอย่างต่อพฤติกรรมของ แต่ละบุคคล เช่น ปัจจัยสภาพแวดล้อมเหมือนกันอาจจะมีผลทำให้คนหนึ่งถูกกดดันหรือเคร่งเครียดมากแต่อีกคนหนึ่งอาจจะมีผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สภาวะการปรับตัวของแต่ละบุคคลโดยทั่วไปจะพิจารณาถึงแบบแผนอุปนิสัยของพฤติกรรมและทัศนคติ ลักษณะท่าที และรูปแบบพฤติกรรม อาจจะเท่ากับเป็นปัจจัยของการปรับตัว เช่น การเจ็บป่วยร้ายแรง หรือการอ่อนล้าอย่างที่สุด ซึ่งอาจจะเป็นการปรับตัวไม่ดีพอ มนุษย์นั้นมีสิ่งเหมือนกันหลายกรณี แต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านกายภาพ ด้านสุขภาพ ความมากน้อยของการตื่นตัวทางจิตใจและสภาวะทางอารมณ์

ลออ หุตางกูล (2522, หน้า 58) กล่าวว่า การปรับตัวของบุคคลโดยทั่วไปนั้น แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือการปรับตัวด้านร่างกาย และการปรับตัวด้านจิตใจ ซึ่งการปรับตัว

ด้านร่างกายนั้นเป็นการปรับตัวต่อสิ่งเร้า โดยการเปลี่ยนแปลงการทำงานส่วนประกอบโครงสร้าง เพื่อรักษาความสมดุลของชีวิตส่วนการปรับตัวด้านจิตใจเป็นปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งเร้า โดยมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม บุคลิกภาพ ความเชื่อ ความคิด เพื่อจัดความตึงเครียด และให้มีคุณภาพหรือความสงบสุขของจิตใจ

เซอร์ล๊อค (อ้างใน บุษบง จันทเลิศ, 2539, หน้า 10) ได้สรุปไว้ว่า การปรับตัวที่ดีจะมีลักษณะยอมรับสภาพของตนเองมีความเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีความเป็นประชาธิปไตย มีวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี และเซอร์ล๊อคยังให้หลักในการพิจารณาการปรับตัวที่ดีไว้ 4 ประการ คือ

1. การแสดงออก ถ้าหากว่าพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นเหมาะสมกับความคาดหวังของกลุ่มอายุ และระดับการพัฒนาแล้วก็จะเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม
2. ความสามารถในการปรับตัวให้เข้าได้กับบุคคลทุกกลุ่ม
3. มีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่น และต่อบทบาทของตนเองในสังคม
4. มีความพอใจในตนเอง ทั้งในการเป็นผู้นำและผู้ตาม

2. การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคม หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม มนุษย์จะต้องมีปฏิกิริยาโต้ตอบและปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เป็นอยู่ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความของ

โตกา ชูพิกุลชัย (2528, หน้า 140) กล่าวว่าไว้ว่าการปรับตัวหมายถึง ความสามารถในการเผชิญกับปัญหาต่างๆ ความเป็นอยู่ โดยต้องคำนึงถึงความเป็นจริงต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขภายใต้กฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม สมาคมต่างๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นต้น

สุชา จันทรเฒ (2536, หน้า 15) ให้คำจำกัดความของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัวหมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้แสดงพฤติกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมของเขา มนุษย์ทุกคนมีการปรับตัวตรงเท่าที่เขาดำรงชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องแก้ปัญหาเพื่อความสำเร็จในการทำงาน เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ และเพื่อสนองความต้องการทั้ง ทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม นอกจากนี้การปรับตัวทำให้เกิดมีแรงผลักดันจากปัจจัยภายนอกที่มากระทบตัวบุคคล และสภาวะจิตใจของบุคคล ที่ได้รับก่อให้เกิดการกระตุ้นความต้องการให้เกิดขึ้นบุคคลจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้การไตร่ตรองและการเลือกสรร เพื่อให้ได้มาซึ่งความปรารถนาและความต้องการที่เหมาะสมกับตนเอง

ประคินันท์ อุปรมัย (2518, หน้า 52) กล่าวว่า การปรับตัวที่ดี หมายถึง การที่บุคคล ทำตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี และมีความสุข โดยการพยายามปรับตัวเองให้ เข้ากับบุคคลอื่นและสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อลดความตึงเครียด หรือ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

รัตน ยัญทิพย์ (2522, หน้า 20) ได้กล่าวว่า การที่จะปรับตัวได้ดีนั้นจะต้องมีการ แสดงออกดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง มีความภูมิใจในตนเอง ไม่มีปมด้อย ไม่เกรงกลัว คำแนะนำหรือความยิ่งใหญ่ ไม่ก้าวร้าวขณะเดียวกันก็ยอมรับความสามารถและความสำเร็จของ ผู้อื่น
2. ยอมรับสภาพความเป็นจริง มีความกล้าที่จะเผชิญกับชีวิตแม้ว่าจะมีเหตุร้ายบาง ขณะก็ไม่ท้อแท้กล้าที่จะต่อสู้เต็มกำลังความสามารถ
3. มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่นเป็นผู้ที่มองบุคคลอื่นในแง่ที่ปราศจากอคติใดๆ
4. ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม หมายความว่า ไม่เป็นผู้ที่มีแต่ความเบียดเบียน มีการ ทะเลาะวิวาทบ่อยๆ และมีความยุติธรรมต่อบุคคลอื่น
5. ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติด้อยหน่า เป็นบุคคลที่สามารถนำเอาเหตุการณ์ที่ผ่านมา แล้วมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่เป็นคนเก็บตัว
6. สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี มีใจกว้างพอที่จะรับฟังความคิดเห็น และ ข้อโต้แย้งของผู้อื่น
7. ปราศจากนิสัยทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ
8. มีความเข้าใจและยอมรับสภาพของตนเอง
9. ปฏิบัติตามระเบียบของสังคม นั่นคือ ทำตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของสังคม
10. มีความรู้สึกเป็นอิสระ รู้สึกว่าตนไม่ถูกบังคับ

ในทัศนะของพาร์สัน (อ้างใน สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2535, หน้า 79 - 103) อ้างถึง วิวัฒนาการทางสังคมซึ่งมีข้อสมมติฐานทางสังคมว่า สังคมที่มีพัฒนาการย่อมมีความแตกต่างกันในโครงสร้าง และหน้าที่สำคัญที่มีต่อสังคมส่วนรวม มีลักษณะเฉพาะและมีการปรับตัว เพิ่มมากขึ้นไปสู่ฐานของความสำเร็จ ซึ่งสังคมจำเป็นต้องมีวิธีการที่จะกำหนดวิถีทางที่เป็น เป้าหมายต่างๆ ของสังคม ถือเป็นบูรณาการระหว่างแบบแผนของค่านิยมที่มีการเปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่นในระดับสูง การจัดการที่ให้ความสำคัญในกระบวนการยอมรับภายในและการเรียนรู้ ระเบียบสังคม อันเป็นสิ่งจำเป็นของสมาชิกที่คนในสังคมจะต้องเรียนรู้ถึงต่างๆ สถานภาพ

บรรทัดฐาน ลำดับชั้นในสังคม เป็นแนวทางรับรู้ร่วมกัน และถ่ายทอดไปสู่ตัวผู้กระทำภายในระบบกระบวนการเรียกร้องของสังคมที่ได้รับความสำเร็จจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของความสำนึกของผู้กระทำ และเป็นมาตรการการควบคุมพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพให้สมาชิกยอมรับค่านิยมที่เหมาะสม

สรุปได้ว่าการปรับตัว หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะทำอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่รบกวนความผิดปกติทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกตัวบุคคล เพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติบ่งชี้ความมั่นคงของชีวิต ซึ่งการที่จะพิจารณาว่าบุคคลคนใดมีการปรับตัวดีหรือไม่นั้น ดูได้จากการที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข

การดำรงชีวิตในสังคมที่มีการแข่งขันกันแทบทุกด้านนั้น คนที่จะสามารถยืนหยัดอยู่ได้ในสังคมจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อความผาสุกในชีวิต โดยอาจเป็นการปรับสู่กับสภาพการเปลี่ยนแปลง หรือการปรับโดยคล้อยตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การปรับตัวของกลุ่มคนและปัจเจกชน มีความแตกต่างกันไป เช่น คนที่อยู่ในชุมชนเมืองกับคนที่อยู่ในชุมชนชนบท คนร่ำรวยกับคนยากจน คนในวัยทำงานกับคนไม่ทำงาน และคนที่สุขภาพดีกับคนที่เจ็บป่วย เหล่านี้การปรับตัวจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากคนเรามีสถานภาพ ความคิด และพฤติกรรมที่แตกต่างกันเป็นอย่างมากไม่ว่าชาติใด ภาษาไหน สาขาอาชีพอะไร หรือพื้นฐานครอบครัวที่อาจเลืงดูมาดีเท่ากันหรือไม่ก็ตามยังต้องมีความแตกต่างในตัวบุคคลอยู่

การปรับตัวของมนุษย์มีพฤติกรรมที่หลากหลาย การปรับตัวจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือชุมชนได้รับผลกระทบจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือความเจริญที่ขยายเข้าสู่ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไข องค์ประกอบของชุมชน เป็นต้นว่า ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และบริบทของชุมชนนั้นๆ เมื่อชุมชนยอมรับสิ่งใหม่ๆ เกิดการคล้อยตามและมีการผสมกลมกลืนกับภายนอกแล้ว นั่นแสดงว่าการปรับตัวได้เกิดแล้ว การศึกษาการปรับตัวของบุคคลและชุมชนจำเป็นต้องศึกษาอดีตหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วย เพื่อจะได้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวว่าเป็นอย่างไร

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ณรงค์ เถิงประชา (อ้างใน ดนัย ไชยโยธา, 2534 หน้า 76) กล่าวว่า สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งคู่กันและไปด้วยกัน หากสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนและหากวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็เป็นปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อ

ทั้งการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม เช่น การค้นพบ การประดิษฐ์ การขัดแย้ง การแข่งขัน เป็นต้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน (อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2534, หน้า 71-72) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีตัวแปรเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นมีอยู่หลายตัวแปร แต่ละตัวแปรสามารถแยกแยะเพื่อการวิเคราะห์ได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. นิเวศวิทยา

สภาพทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สามารถกล่าวถึงสภาพนิเวศวิทยาที่อุดมสมบูรณ์พอสมควรและไม่อุดมสมบูรณ์ ถ้าหากชุมชนใดอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่อุดมสมบูรณ์ย่อมจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในอัตราที่ช้ากว่าในชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์และยังมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีขึ้นอีกด้วย หมายความว่าถ้าสิ่งแวดล้อมด้านภูมิศาสตร์ดี มีที่ดินทำกินที่อุดมสมบูรณ์ ก็ส่งผลให้รายได้ดีขึ้นนำรายได้มาปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2. การยอมรับสิ่งใหม่

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536, หน้า 90) กล่าวว่า การยอมรับสิ่งใหม่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในด้านที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การที่บุคคลหรือกลุ่มยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ในบุคลิกภาพ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และค่านิยมของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม แนวคิดนี้จึงเป็นการกล่าวถึงกระบวนการของการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งมีข้อสมมุติว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความแตกต่างในด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และค่านิยม การจะยอมรับสิ่งใหม่เร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับลักษณะเหล่านี้ การรับสิ่งใหม่หรือการรับของใหม่ หมายความว่าวัตถุในด้านที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีและไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ความรู้สึกนึกคิด ทักษะ และอุดมการณ์ในชุมชนหนึ่งๆ จะมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีแหล่งที่มาอยู่ 3 ประการ คือ

1. การค้นพบ คือการที่ชาวบ้านได้ค้นพบทรัพยากร หรือการค้นพบพืชผลการเกษตรสมัยใหม่ทำให้ชาวบ้านได้เปลี่ยนอาชีพหรือมีรายได้ดีกว่าเดิม เช่น การค้นพบพืชพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูงทำให้ ประชาชนได้หันมาทำการเพาะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ประชาชนก็มีรายได้สูงขึ้น

2. การคิดค้นประดิษฐ์ คือการที่มีผู้คิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น และมีประโยชน์ต่อชุมชน ประชาชนก็จะหันมารับสิ่งใหม่ๆ นั้นมาใช้กันมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มีผู้ประดิษฐ์คิดค้นรถยนต์เล็กๆ โดยนำเครื่องสูบน้ำมาใช้แทนเครื่องจักร ทำให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์หลายๆ อย่าง

3. การแพร่กระจาย คือการยอมรับสิ่งใหม่ๆ จากสังคมอื่นหรือสังคมภายนอกเรียกว่าเป็นการแพร่กระจายจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เช่น การที่ชาวนาได้รับความรู้เทคนิคใหม่ๆ ในการทำการเกษตรจากประเทศตะวันตก

อร กิ่งแก้ว (2522, หน้า 3) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิมของคนอันเป็นผลทำให้เกิดการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ หรือเป็นเรื่องของการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ไปปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สรุปได้คือ

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ต้องมีความสามารถในการวางแผน คาดคะเน มีความสามารถในการถ่ายทอดข่าวสาร มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่จะนำไปเผยแพร่ และมีความสามารถในการเลือกสื่อกลางในการติดต่อ

2. สิ่งปฏิบัติใหม่ๆ หรือความคิดที่จะนำไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ หมายความว่า สิ่งนั้นต้องนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ยุ่งยาก ประหยัด และเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม

3. ผู้รับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไป ความสามารถในการรับข่าวสาร ตลอดจนทัศนคติที่มีต่อสิ่งใหม่ๆ ต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลงและต่อตนเอง

4. สภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพสังคมและวัฒนธรรมเดิมจะเอื้ออำนวยต่อการรับวัฒนธรรมใหม่ได้แค่ไหน อย่างไร เช่น ระบบการถือครองที่ดิน องค์กรทางสังคม สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อบางประการของคนในชุมชน

5. สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะทำให้กลุ่มคนนั้นๆ เห็นถึงผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ในการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้แค่ไหน เช่น สถาบันสินเชื่อ สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร การตลาด สื่อมวลชน และโครงสร้างทางสังคม เป็นต้น

3. การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

ลินตัน (อ้างใน สนธยา พลศรี, 2533, หน้า 135) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากการติดต่อ

ต่อสื่อสารกันระหว่าง สังคมที่ต่างวัฒนธรรมกันโดยที่สังคมด้อยกว่าสามารถแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่สังคมที่เจริญกว่า นอกเหนือไปจากการแพร่กระจายทางสังคมที่เจริญกว่า ไปสู่สังคมที่ด้อยกว่าซึ่งเป็นปกติวิสัยของวัฒนธรรม แต่เมื่อมีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าคงจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และในทำนองเดียวกันสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมของสังคมที่เจริญกว่าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นส่วนใหญ่แล้วเกิดจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่า การเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ขึ้นเองในสังคม

ฮอร์ตตันและฮันท์ (อ้างใน วัชรวิภา คลายนาท, 2530, หน้า 188 – 189) กล่าวว่า การแพร่กระจายเป็นกระบวนการสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงการกระจายทางวัฒนธรรมอันได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นและถึงประดิษฐ์จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่งหรือจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่ง เช่น การแพร่กระจายสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท การแพร่กระจายคริสต์ศาสนาจากเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ไปสู่ยุโรปสมัยกลาง เป็นต้น

ลักษณะของการแพร่กระจายมีดังนี้

ก. การแพร่กระจายเป็นกระบวนการสองทาง ระหว่างผู้แพร่กระจายและผู้รับ เช่น ชาวยุโรปที่จับจองอาณานิคมในทวีปอเมริกาจะเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์ศาสนา อาหารพื้น เข้าไปในกลุ่มชาวอินเดียนแดง และจะรับวัฒนธรรมการปลูกข้าวโพด ยาสูบ อ้อย มาใช้ในการเกษตรกรรมของตน การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจึงเป็นการหิบบัณฑิตวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

ข. การแพร่กระจายเป็นกระบวนการเลือกสรร การที่กลุ่มคนหรือสังคมจะรับวัฒนธรรมต่างถิ่นที่แพร่กระจายเข้ามานั้นจะเลือกรับเพียงบางส่วน เช่น คนไทยรับวัฒนธรรมพุทธศาสนาจากประเทศอินเดีย แต่ก็มิได้รับวัฒนธรรมในการแต่งกายและอาหารตามแบบอย่างของชาวอินเดีย ทั้งนี้จำเป็นที่จะต้องเลือกสรรให้สอดคล้องกับพื้นฐานวัฒนธรรมของตนด้วย

ค. การแพร่กระจายนำไปสู่การดัดแปลงแก้ไขใหม่ ได้แก่ การเปลี่ยนองค์ประกอบทั้ง 4 ประการ คือ รูปทรง ส่วนประกอบ การใช้ประโยชน์ และหลักการของสิ่งเหล่านั้น เช่น ชาวยุโรปนำยาสูบจากชาวอินเดียนแดงไปเผยแพร่ในสังคมของตน แต่ได้ปรับปรุงกลังยาสูบจากกระบอกไม้เป็นกลังยาสูบในรูปทรงที่เหมาะสมขึ้น นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงยาเส้นเป็นมวนบุหรี่ เป็นต้น ในสังคมไทยอาจรับเครื่องดนตรีมาจากชาติอื่นและนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับเพลงไทย ในวงการแพทย์อาจนำพืชที่ชาวพื้นเมืองปลูกเพื่อบริโภคมาปรับเปลี่ยนเป็นยารักษาโรค เป็นต้น

4. ลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล

กล่าวถึงลักษณะความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคลในด้าน เพศ อายุ การศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ ทักษะคติ ความเป็นผู้นำ และอื่นๆ ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความแตกต่างและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ผู้ที่มีการศึกษาสูงย่อมจะรับสิ่งใหม่ๆ และยอมเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และการเปลี่ยนแปลงจะมีอัตราที่เร็วกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่า นอกจากนี้ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ตามแนวคิดตะวันตก ลักษณะบุคลิกภาพนี้ ยังมีเพศ อายุ ประสบการณ์การทำงาน ความเป็นผู้นำและอื่น ๆ เป็นตัวแปรที่สำคัญที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

5. การสื่อสารมวลชน

เป็นการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ที่จะรับการสื่อสารต่างๆ การสื่อสารมวลชนนี้มีความสำคัญจากปัจจัยภายนอก ซึ่งรัฐบาลมีส่วนที่จะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อิทธิพลของวิทยุ โทรทัศน์ และเครื่องมือสื่อสารอื่นๆ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไม่มากนักขึ้นอยู่กับ การเข้าถึงปัจจัยเหล่านี้ของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนในสังคมนั้น

6. การสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

เป็นการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ หรือประโยชน์ที่ได้มีโอกาสได้ใช้สิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ นั้น นับตั้งแต่รัฐบาลได้มีการสร้างสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานด้านการสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า โรงเรียน เข้าสู่อำเภอ หมู่บ้าน ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อัตราการเปลี่ยนแปลงได้เพิ่มมากขึ้นกว่าที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง และยอมเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วย

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521, หน้า 86) เสนอแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมออกเป็น 3 กระแส ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความสมดุลของโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม แนวคิดนี้ถือว่าหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ในสังคมและวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกัน ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้วก็จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่นๆ ต่อไป นอกจากนั้นแล้ว

ส่วนประกอบต่างๆ ภายในสังคมอาจเกิดการขัดแย้งกันเองได้ เมื่อเกิดการขัดแย้งกันแล้วก็จะส่งผลให้เกิดความตึงเครียด ซึ่งความตึงเครียดดังกล่าวนี้เองทำให้เกิดแนวคิดที่แตกต่างกันหลายแบบ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากเดิมเล็กน้อยจนถึงมากขึ้น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นก็มีการควบคุมบางอย่างเกิดขึ้น เพื่อรักษาวัฒนธรรมเดิมเหมือนกัน การเกิดกระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างล่าช้าจากเดิม

2. แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ แนวคิดนี้เป็นการใช้แนวคิดของมาร์กซ์ โดยอธิบายว่ารูปแบบของการผลิตหรือวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตมนุษย์ เพราะโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคม การเมือง ศาสนา และค่านิยมโดยทั่วไปไม่ใช่สามัญสำนึกของมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำเนินชีวิต ดังนั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นฐานทางเศรษฐกิจแล้ว การดำเนินชีวิตของคนในสังคมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่สืบเนื่องกันไปไม่ว่าจะเป็นอาณาเขตหนึ่งไปยังอีกอาณาเขตหนึ่ง เช่น จากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท เรื่องของการอุปโภค บริโภค ระบบความคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนในสิ่งที่มีอยู่เดิม ซึ่งทำให้บางส่วนยังคงอยู่สามารถต่อต้านได้แต่บางส่วนล่มสลายไป

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2533, หน้า 12- 14) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมว่า มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสภาพแวดล้อมและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเมื่อมีการสัมผัสกับวัฒนธรรมอื่นๆ วัฒนธรรมของชุมชนชนบทก่อตั้งขึ้นจากการต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่ มีกินและจากการที่ต้องอยู่ร่วมสัมพันธ์กันในสังคม การต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน การต่อสู้เพื่อมีชีวิตรอดต้องอยู่กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติ จึงเกิดการจัดระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติ คำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติจึงได้พัฒนาขึ้นเป็นระบบความเชื่อ อันประกอบด้วย ศาสนา พิธีกรรม เป็นต้น การที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ ซึ่งจะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จึงเกิดระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันอันประกอบด้วยครอบครัว ชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน

ระบบทั้ง 3 มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในระบบใดระบบหนึ่งก็จะส่งผลต่อระบบอื่นๆ ด้วย สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2528, หน้า 66) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันว่า สืบเนื่องจากการประดิษฐ์คิดค้นถึงประดิษฐ์

ใหม่ๆ ความเจริญของระบบการสื่อสารโทรคมนาคม แสดงให้เห็นถึงความเติบโต หรือความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ตลอดจนการกระจายทางวัฒนธรรม

อานนท์ อาภาภิรม (อ้างใน เฉลิม พยารักษ์, 2542 , หน้า 7) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เช่น ความเสื่อมของดิน ความแห้งแล้ง สิ่งเหล่านี้ได้กระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการผันแปรดังกล่าว เช่น การผลิตปุ๋ยเพื่อส่งเสริมคุณภาพของดิน สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

2.. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาว์ปัญญา ความนึกคิดกว้างไกล มนุษย์เป็นทาสของความคิดจึงมักแสวงหาคำตอบ คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา เป็นผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ไม่คงที่มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากร

4. การแลกเปลี่ยนหิบบัฒนธรรมเนื่องจากมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา ยิ่งปัจจุบันการติดต่อสื่อสารเจริญมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงหิบบัฒนธรรม จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

เสถียร เชยประดับ (2531, หน้า 15) สรุปถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายในสังคม เกิดเมื่อสมาชิกภายในระบบสังคมประดิษฐ์ และเผยแพร่นวัตกรรมเอง โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากแหล่งภายนอก หรืออาจเกิดจากคนภายนอกระบบสังคมซึ่งให้คนภายในระบบสังคมเห็นปัญหาและความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ได้มองวิธีการที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

2. การเปลี่ยนแปลงที่มาจากแหล่งภายนอกของระบบสังคม เกิดขึ้นเมื่อคนภายนอกระบบสังคมมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเหล่านี้อาจจะเกิดขึ้นทั้งระบบสังคม โดยสังคมยอมรับหรือปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงหรืออาจเกิดขึ้นในระดับปัจเจกบุคคล โดยปัจเจกบุคคลยอมรับหรือปฏิเสธการเปลี่ยนแปลง

จามะรี พัทธวงศ์ (2529, หน้า173) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงว่าจะต้องมีผู้นำการเปลี่ยนแปลงหรือตัวแทนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการชักนำการเปลี่ยนแปลง

แปลงโดยการชักจูงและโน้มน้าวรวมทั้งแรงจูงใจให้ชุมชนเกิดความสนใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลง

รัชนีกร เศรษฐ (2528, หน้า 279) กล่าวว่าสำหรับสังคมชนบทนั้นการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในทั้งหมด โดยการตอบสนองต่อปัจจัยใหม่ สภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ โอกาสและบทบาทใหม่ที่ถูกกำหนดให้แล้ว เช่น หมู่บ้านที่ถูกกำหนดให้เป็นเขตชาวประมงเศรษฐกิจจะดีขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในแง่สังคมและเศรษฐกิจ
2. การเปลี่ยนแปลงโดยที่คนใดคนหนึ่งหรือ 2-3 คน บุคคลกลุ่มนี้มักเป็นผู้มีเงินสามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้หรือมีญาติอยู่ในเมือง ส่งลูกไปรับการศึกษาในเมือง ใช้บริการจากหน่วยส่งเสริมหรือจากผู้เชี่ยวชาญที่เข้าไปในท้องถิ่น
3. การเปลี่ยนแปลงซึ่งเริ่มขึ้นหรืออย่างน้อยที่สุดก็ถูกกระตุ้นโดยรัฐบาล หรือโดยการที่มีการสร้างสถาบันใหม่ๆ ขึ้น

สังคมและวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่ มีที่สิ้นสุดและสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนไปเรื่อยๆ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเร็ว หรือช้า ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้อง เช่น ระบบนิเวศวิทยา การค้นพบและการประดิษฐ์สิ่งใหม่ การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา ฯลฯ การสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่างกัน สังคมหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ส่วนวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลในสังคม วัฒนธรรมเป็นกรอบแห่งการปฏิบัติ และ ปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม ถ้าส่วนประกอบหนึ่ง ส่วนประกอบใดของสังคมเปลี่ยนไป ส่วนประกอบอื่นจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อที่จะให้ สังคมส่วนรวมมีความมั่นคงและอยู่รอดได้ เช่น การปรับตัวเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการจัด การกับทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม และผสมผสานความสัมพันธ์ระหว่างหน่วย หรือส่วนต่างๆ ภายในชุมชนให้กลมกลืนกัน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อกินพ ธารณะสาร (2539) วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงพบว่า การที่นายทุนได้นำพืชเศรษฐกิจเข้ามาในหมู่บ้าน ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้กับระบบการผลิต เพื่อสนองความต้องการของระบบตลาดที่มา กำหนดขอบเขตการผลิต ทำให้นายทุนมีบทบาทในการผลิตมากขึ้น จากการผลิตเพื่อบริโภค

เป็นการผลิตเพื่อขาย ทำให้เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตและแสวงหาเงินมากขึ้น เงินเป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งของทางวัตถุที่ตนเองต้องการ และการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทั้งด้านเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ และหัตถกรรม ทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องมีการพึ่งพาตลาด แรงงาน ทุน จากภายนอกชุมชนมากขึ้น ส่งผลทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นกับความเสี่ยงมากขึ้น ทั้งจากการเป็นหนี้สิน อันตรายจากการใช้สารเคมี ยาปราบศัตรูพืช จากกระบวนการผลิตแบบใหม่

การเปลี่ยนแปลงการผลิตดังกล่าว เป็นผลมาจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกชุมชน ดังนี้ ปัจจัยภายในได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน บทบาทของผู้นำ (ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ) และลักษณะนิสัยของชาวกะเหรี่ยง ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ การรับเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ การแพร่กระจายของพืชเศรษฐกิจ การติดต่อสื่อสารกับชาวพื้นเมือง การสื่อสารมวลชน การศึกษา และด้านสาธารณสุขโรค

เฉลิมศักดิ์ ขัตติยะ (2541) วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยงพบว่า การที่ชาวกะเหรี่ยงได้รับพืชเศรษฐกิจและเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้าไปในชุมชน ทำให้ส่งผลต่อกระบวนการผลิตของชุมชนในด้านวิธีการผลิต ระบบความสัมพันธ์ ความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิต ระบบเงินตรา กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการแลกเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเนื่องมาจากปัจจัยภายในได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้านการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในระบบการผลิตของชาวกะเหรี่ยงซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากนายทุน ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ การมีตลาดรองรับผลผลิต มีรายได้เพิ่มขึ้น ได้รับการสนับสนุนเงินทุนในการผลิต และปัจจัยด้านสาธารณสุขโรคมีการคมนาคมที่สะดวกในการขนส่งผลผลิตสู่ตลาด

ส่วนผลการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต ทำให้ชุมชนกะเหรี่ยงมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมจากการที่เคยมีความช่วยเหลือกันในการผลิตเปลี่ยนมาเป็นต่างคนต่างทำ ความผูกพัน ความไว้วางใจทางเครือญาติและเพื่อนบ้านลดน้อยลง วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเปลี่ยนมาสู่วิถีชีวิตที่รีบเร่งไม่มีเวลาไปมาหาสู่กันเหมือนในอดีต

เฉลิม พยารามย์ (2542) วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลกระทบต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรในชุมชนชนบทพบว่า ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่มีผลต่อระบบการผลิตด้านการเกษตรของชุมชนมี 3 รูปแบบ คือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลในลักษณะเครือญาติ ส่งผลให้เกิดระบบการผลิตทางการเกษตรแบบใหม่ คือแบบมีพันธะสัญญา เพราะการเกษตรแบบนี้เกิดขึ้นจากความ

เป็นเครือข่าย โดยผู้ที่มีความสัมพันธ์กับภายนอก เช่น บริษัทได้นำความคิดทางการเกษตรแบบใหม่เข้ามา ก็เริ่มให้กลุ่มญาติทดลองปลูกก่อน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มแบบพันธะสัญญา เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะการผลิต การเกษตรสองแบบ คือ แบบเดิม และแบบพันธะสัญญา ส่งผลต่อระบบการผลิตจากการที่มีการพึ่งพาด้านแรงงาน มีการเอามือเอารวัน (ลงแขก) มาเป็นระบบการผลิตที่มีการจ้างแรงงาน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม เกิดความสัมพันธ์ในเชิงลบคือ ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชนเป็นรูปแบบเงินตราแทนการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทำให้คนในชุมชนมุ่งแต่แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร จากแหล่งความรู้ภายนอกชุมชน เพื่อรักษาผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลต่อระบบการผลิตเกิดการแข่งขันในการผลิต ทำให้ขาดแคลนแรงงานรับจ้างในชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานลดน้อยลง

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อระบบการผลิต ประกอบด้วย ปัจจัยภายในได้แก่ การถือครองที่ดิน การจ้างแรงงาน การขาดแคลนแรงงาน และการขายที่ดิน ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่ หน่วยงานราชการ การเกษตรแบบพันธะสัญญา ข่าวสารข้อมูล เทคโนโลยีแบบใหม่ และวัตถุนิยม

ไพฑูรย์ เสงสุวรรณ (2539) วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทางการเกษตรของชุมชนกะเหรี่ยง กรณีศึกษา บ้านกิวโป่ง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นผลเนื่องจากการแทรกตัวของกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้สังคมชาวกะเหรี่ยงเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน ภายใต้ความสัมพันธ์กับรัฐและตลาดภายนอกชุมชน ทำให้แรงงานถูกใช้ไปเพื่อผลิตพืชการค้ามากขึ้น ขณะที่แรงงานผลิตพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือนลดลง อุปกรณ์เครื่องใช้ในการผลิตแบบเดิมเริ่มหมดคุณค่าลง ชาวกะเหรี่ยงจำเป็นต้องมีทุนในรูปของเงินสดมากขึ้น เพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารเคมี และปัจจัยด้านการบริโภค เช่น อาหาร เสื้อผ้า อุปกรณ์ก่อสร้าง น้ำมัน และเครื่องใช้ภายในครัวเรือนจากตลาดภายนอกชุมชน ดังนั้นการผลิตเพื่อการค้าจึงกลายเป็นเศรษฐกิจที่จำเป็นสำหรับชาวกะเหรี่ยง เพื่อที่จะบรรลุถึงความจำเป็นในการใช้เงินดังกล่าว ขณะเดียวกันที่ดินในการผลิตไร่ข้าวแบบหมุนเวียนก็ลดลงเนื่องจากถูกจำกัดพื้นที่โดยรัฐเร่งขยายพื้นที่ป่านุรักษ์เพิ่มขึ้น จึงทำให้พื้นที่ไม่เพียงพอสำหรับทำไร่หมุนเวียน ชาวกะเหรี่ยงจึงต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรแบบติดพื้นที่มากขึ้นหรือ

ใช้พื้นที่เพาะปลูกอย่างเข้มข้นมากขึ้น และมีการส่งเสริมการเกษตรจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้ชุมชนทำการเพาะปลูกพืชเชิงพาณิชย์มากขึ้น

ถาวนา ก้อนกลีบ (2536) วิจัยเรื่องการยอมรับสิ่งใหม่ของชาวเขาเผ่าม้งในชุมชนพื้นราบในด้านการประกอบอาชีพหรือด้านเศรษฐกิจพบว่า แต่เดิมชาวเขาเผ่าม้งดำรงชีพแบบพึ่งพาตนเองอยู่บนคอกเป็นสังคมค่อนข้างปิด เมื่ออพยพลงมาอยู่ในชุมชนพื้นราบซึ่งเป็นถิ่นใหม่ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุแตกต่างไปจากชุมชนเดิม ทำให้ชาวเขานิยมบริโภคเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทั้งที่จำเป็นและฟุ่มเฟือยตามบริบทใหม่ของชุมชน การเกษตรกรรมแบบเดิมจึงหมดความจำเป็น เมื่อชาวเขาก็ค้นกระบวนการเรียนรู้ในการยอมรับสิ่งใหม่จึงตัดสินใจหันมาประกอบอาชีพรูปแบบใหม่คือ การทำการเกษตรเพื่อการค้า มีวัตถุประสงค์ของการผลิตวิธีการ พันธุ์พืช ตลอดจนการรู้จักแสวงหาแหล่งเงินทุน ซึ่งต่างไปจากเมื่ออยู่บนคอก และรู้จักใช้เทคโนโลยีในการผลิต เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิต ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นสามารถยังชีพอยู่ได้ในสังคมแห่งใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การอพยพชุมชนชาวเขาเผ่าม้งจากห้วยบ้านต่างๆ ตามรอยตะเข็บชายแดนมาอยู่ร่วมกับคนพื้นราบเพื่อตั้งเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทย-ลาว บนที่สูง ทำให้ชาวเขาเผ่าม้งจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในสิ่งแวดล้อมใหม่หลายๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการผลิตทางการเกษตรที่เปลี่ยนจากพอมีพอกินไปเป็นการผลิตเชิงการค้า เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวชาวเขาเผ่าม้งจะต้องเรียนรู้การใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ แรงงาน ทุน การจัดการ ความรู้เทคโนโลยี และการตลาด ฯลฯ จากเจ้าหน้าที่หน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ระบบการผลิตทางการเกษตรสอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากการเรียนรู้การใช้ปัจจัยการผลิตแล้ว การได้รับข้อมูลข่าวสารจากการติดต่อกับคนภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความสำเร็จในการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเพื่อนบ้าน ประสบการณ์ในการปลูกพืช การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการผลิต มีสิ่งสาธารณูปโภคโดยเฉพาะถนน ทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกสบาย การได้รับทุนสนับสนุนการผลิตจากหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชน พื้นที่ทำกินมีจำกัด มีตลาดรองรับผลผลิต การอพยพย้ายถิ่นมาอยู่ในพื้นที่แห่งใหม่ มีเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาส่งเสริมอาชีพ สิ่งเหล่านี้ส่งผลทำให้รูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป

การศึกษาพัฒนาการของรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของรูปแบบการผลิตทางการเกษตรของชาวเขาเผ่าม้งที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเพื่อการค้า รวมถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการเรียนรู้ทางสังคม แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและแนวความคิดปรับตัวของชุมชน มาเป็นกรอบแนวคิดในการรวบรวมข้อมูลของงานวิจัย